

Nedelja v mestnem parku, Lund, junij 1979, foto Mojca Ravnik

Teoretično podlago svojemu delu je Ake Daun gradil pri Frederiku Barthu v Bergenu na Norveškem in od njega sprejel ideje o generativnih modelih. S knjigo o življenju v stockholmskem predmestju (Förortsliv, 1974) s podnaslovom Etnološka študija kulturnih sprememb se je uveljavil kot najpomembnejši teoretik in raziskovalec življenja v mestih. Ta Daunova knjiga govori o predmestnem življenju nekdaj in danes na primerih dveh stockholmskih predmestij, enega iz začetka stoletja in enega novega. Večji del terenskega raziskovanja predstavljajo pogovori s prebivalci o tem, kako preživljajo prosti čas — kakšnih dejavnosti se udeležujejo, koga srečujejo in obiskujejo. Avtor je ta vzorec primerjal z rekonstrukcijo načina življenja v starem predmestju. Razlike in podobnosti ter analiza vzrokov zanje ga je privedla do vprašanja, ali res obstaja kultura velikih mest, kaj to sploh je. Ugotovil je, da kroži o tem tudi v drugih družbenih vedah množica stereotipov, ki kontrastirajo mestno življenje z vaškim. Vsi ti stereotipi ponavljajo ugotovitve o nekaterih znanih pojavih (raznolikost, dezintegracija, anonimnost), drugih pa ne upoštevajo. Zanj sta ob ostalih značilni potezi življenja v mestu redka socialna mreža in familizem (s sovpadanjem socialne mreže žene in moža se krepki nuklearna družina kot osnovna družbena celica, ljudje se obiskujejo samo še v parih, družina pa je edino varno okolje, obkroženo z neznanom, celo zastrašujočo družbeno okolico).

V esejih o samoti in skupnem bivanju (Strategi för gemenskap, 1976), o različnih načinih in pogojih bivanja in komuniciranja, razvija Ake Daun detajlno izdelan koncept preučevanja družbenega vedenja. Ko govori o različnih situacijah, ki omogočajo ali ovirajo medčloveške odnose, omeni tudi naše priseljence: "Ugotovitve o tem, da obstaja v ljudeh vrsta potreb po pogovoru, še ne pomenijo, da so vedno dani pogoji za to. Kulturne razlike so često ovira za medsebojno vplivanje pripadnikov različnih narodnosti, npr. jugoslovanskih priseljenecv in Švedov."

se nadaljuje

Mojca Ravnik

POLEMIKA

NEKAJ MISLI K TERMINU NARODOPISJE

V trideseti jubilejni številki Slovenskega etnografa je napisal Niko Kuret v opombi k sestavku Slovensko narodopisno gradivo v zamejskih zbirkah (SE 30/1977, Ljubljana 1979, str. 37) naslednje: "Staro "narodopisje" (M. Murko 1896) je ljubljanska fakulteta nadomestila z "etnologijo" ... Ista fakulteta je v zadnjem času iz etnologije izločila "folkloristiko". Poprejšnja enovita veda vozi za naprej po dveh tirih. Vračam se k "narodopisju", ki naj obsega — kakor doslej — spet oboje, "folkloristiko" in "etnologijo". Saj imamo vendar od 1904 "Časopis za zgodovino in narodopisje" in od 1951 Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU! Tudi sicer smo z "narodopisjem" v kar dobri slovanski družbi."

Pravi odgovor na to bi dala šele poglobljena razprava, zato le nekaj pripomb o dogajanju v zadnjem času. Najprej je v sestavku nejasno, koga avtor misli z ljubljansko fakulteto. Najbrž misli filozofsko fakulteto, natančneje Pedagoško znanstveno enoto za etnologijo, ki je imela pred tem ime Oddelek za etnologijo in ob ustanovitvi 1940. leta Seminar za etnologijo. Če misli to ustanovo, je trditev, da je v zadnjem času iz etnologije izločila folkloristiko, popolnoma neresnična.

Sodelavci Pedagoško znanstvene enote za etnologijo so se vedno trudili, da bi dvojnost v imenu, pojmovanju predmeta in v organizacijskem delu odpravili, o čemer govorijo naslednji primeri:

1. Dr. Vilko Novak, dolgoletni profesor etnologije, se je trudil, da bi se uveljavil enotni termin "etnologija". V svojih delih in pri predavanjih je obravnaval poleg materialne in družbene kulture tudi folkloristično snov. (Prim.: Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960.)

2. Sodelavci PZE za etnologijo so se zavzemali za enotno Slovensko etnološko društvo, ki bi odpravilo organizacijsko dvojnost med Slovenskim etnografskim društvom, ki je nastalo na pobudo folkloristov in je bilo član Zveze društev folkloristov Jugoslavije in Podružnico Etnološkega društva Jugoslavije za Slovenijo. Po daljšem dogovarjanju je bilo enotno društvo ustanovljeno 1975. leta.

3. V vprašalnicah za Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja, kjer so sodelovali vsi slovenski etnologi, je enakovredno, ponekod celo zelo nadrobno, zajeto področje folkloristike.

4. V topografskih raziskavah Vitanja in Galjevice, ki so jih opravili sodelavci PZE za etnologijo, je prav tako zajeto področje folkloristike (šege, pesem, ples, glasba).

5. V študijskih letih 1978/79 in 1979/80 je PZE za etnologijo povabila več raziskovalcev iz Inštituta za slovensko narodopisje in Slovenskega etnografskega muzeja, da predavajo študentom etnologije o svojem raziskovalnem delu. Tako so imeli študentje priložnost, da podrobneje spoznajo delo Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU in področje folkloristike. Povabljen je bil tudi Niko Kuret, vendar se vabilu še ni odzval.

6. V študijskem letu 1979/80 je bil za študente etnologije uveden obvezen predmet Slovensko ustno slovstvo, česar prej ni bilo.

Glede imena za stroko utemeljitev, da imamo od 1904 Časopis za zgodovino in narodopisje in od 1951 Inštitut za slovensko narodopisje ni dovolj, da bi se leta 1980 oprijeli termina narodopisje. Imamo namreč tudi Pedagoško znanstveno enoto za etnologijo, Slovensko etnološko društvo in Glasnik Slovenskega etnološkega društva, poleg tega imamo še Slovenski etnografski muzej in Slovenski etnograf, ki je nasledil starejšega Etnologa.

Zavzemanje za termin narodopisje ni dovolj trdno in dvojnost vede ni pravi problem. Bistvo problema je torej nekje drugje, zato je potrebno pogledati za kakšno "narodopisje" gre in komu naj služi. Ali pomeni vračanje k terminu narodopisje tudi vračanje k meščanskemu pozitivizmu Matije Murka konec prejšnjega stoletja, ali pomeni vračanje k narodopisju iz leta 1944, vračanje k narodopisju, ki v preteklosti ni videlo družbene razslojenosti, ni obravnavalo delavske kulture, ni obravnavalo človeka in njegovega družbenega okolja. Morda pa to narodopisje le ni bilo tako na obrobju družbenega dogajanja in so njegovi protagonisti vedeli, zakaj obravnavajo določene teme v določenem času.

Boris Kuhar je v isti številki Slovenskega etnografa v uvodu zapisal, da si Slovenski etnograf in "slovenski etnologi v zadnjem času prizadevamo, da bi ujeli korak z napredno evropsko in svetovno etnologijo". Ta etnologija pa naj bo pri nas "marksistično usmerjena veda v službi sodobne socialistične družbe". Kako pa se usmerja "narodopisje"?

Duša Krnel — Umek

Značilnosti ljudske vokalne glasbe sokobanjskega območja so po dognanjih avtorja: diafonija, povezanost s šegami in tonski nizi z ozkimi intervali. O vsakem govoru najprej bolj na kratko, nato pa obsežnejše o tonških nizih z vidika glasbeno-semantičnega sistema A. Daniélou-ja, potem ko je s pomočjo elektronskih aparatov opravil meritve intervalov. Ti so namreč pri arhaičnih melodijah drugačni kot v sistemu, iz katerega izhaja naša notna pisava. Kot izsledek svojih raziskovanj podaja avtor z notami posebnih oblik in s številom centov dva tonska niza, ki sta podlaga najstarejšemu melodičnemu izročilu. Nato opozarja na začetke in konce pesmi, kolikor je to posledica posebnega načina petja, in na ljudsko glasbeno izrazoslovje (npr. "popevanje" za petje, "kukanje" za petje mrliških pesmi, "vikanje" za glasno petje, "tanko" za visoko, itd.).

Zadnje poglavje prinaša pregled "pojavnost v zvezi z metričnimi in melopoetskimi oblikami". Od verzniških obrazcev prevladujeta osmerek (4 + 4) in deseterek (4 + 6). Krajši in daljši verzi so izjeme.

Večji del knjige je odmerjen objavi melodij. Najprej so pevske (str. 1—100), zapisane s prej opisano prirejenoto notno pisavo. Prva skupina so primeri, v katerih imajo toni ustaljeno višino, začeni s starinskimi melodijami v okviru tonov eis'-g' pa vse do ambitusa fis-cezes. Druga skupina so novejšje pesmi, ki imajo širši ambitus (od g-bé pa do g'-f'), in se melodija včasih spusti pod finalis. Vsega skupaj je objavljenih 317 pevskih melodij.

Drugi del (str. 101—135) obsega instrumentalne melodije. Te so po avtorjevih dognanjih manj stare kot pesemske. Igrajo jih največ na gajde, manj na piščal duduk. Poleg plesnih razlikujejo še "svadbačke svirke" in "čobanske svirke". Medtem ko so gajde izdelovali v Banji (zdaj sicer živi samo še en mojster), so duduk vedno kupovali na sejmi in ga avtor ne šteje za domače glasbilo. Razumljivo je, da zato v knjigi prevladujejo gajdarske melodije (št. 318—437), medtem ko je le 8 zaigranih na duduk.

Tretja skupina so melodije s toni nedoločene višine, to so skandirana besedila za "bajanje" (zagovarjanje zoper bolezni) in 2 govornji zdravici.

Besedila (str. 137—226) so razvrščene po zvrsteh, npr. koledniške, svatbene, slavske, pogrebne, otroške, za dež, lazarske, pripovedne, itd. Pred vsako skupino je nekaj pojasnila o okoliščinah, v katerih pesmi pojo.

Na koncu knjige sta slovarček manj znanih besed (str. 227—238) in abecedni seznam prvih vrstic besedila (str. 239—248).

Zmaga Kumer

KNJIŽNA POROČILA IN OCENE

Miljković, Ljubinko, Banja, rukopisni zbornik, Etnomuzikološke oblike i zapisi arhaičke i novije vokalne i instrumentalne muzičke tradicije sokobanjskog kraja.

(Muzička tradicija Srbije). Knjaževac 1978, 250 str., muz. Priloga: The archaic musical tradition of Banja and an application of the musical-semantic system of Alain Daniélou. Short version.

Kot kaže podnaslov knjige, je bil avtorjev namen predstaviti glasbeno izročilo izbranega območja samo z etnomuzikološkega vidika, ne pa kompleksno. Zato je dal prednost melodijam, jih objavil ločeno od besedil in tudi ves uvod (str. V—XXXIII) namenil njim.

V predgovoru najprej pove, da je pobudo za raziskovanje okolice Soko Banje dobil pri Cvijiću, ki je to območje imel za zelo starinsko. Geografsko je zaokroženo, v antiki je bilo naseljeno in je čezenj vodila rimska cesta, ki je dajala smer tudi kasnejšim selitvam do našega časa. Tu se meša staro z novim, kot dokazujejo ostanki nekdanje materialne kulture in struktura prebivalstva. "Staroselcev" je sicer razmeroma malo, vendar je nagnjenje do starinskega petja zelo veliko.

ANDREJ BRENCETA, Način življenja v železniški koloniji v Mariboru od njenega nastanka leta 1863 do danes. Diplomatska naloga na PZE za etnologijo Filozofske fakultete, Maribor 1979, 77 str., il.

V oktobru 1979 je bil na PZE za etnologijo zagovor diplomske naloge Andreja Brenceta, s katero je avtor želel prikazati način življenja v železniški koloniji v Mariboru od njenega nastanka leta 1863 do danes. Ob razmišljanju ali mu je to uspelo in na kakšen način, se da ugotoviti sledeče.